

A maszkulinitás jelenkori „válsága” történelmi perspektívából*

Michael S. Kimmel

A társadalom mindenütt összeesküszik minden férfi tagjának maszkulinitása ellen.

(Ralph Waldo Emerson, 1841)

*Nem lenne végre ideje felszámolnunk a macsó etikát? ...
Hová jutottunk ennyi évezred alatt? Még mindig furkósbottal
kell agyonvernünk egymást? Egy másik férfival csak úgy
teremthetek kapcsolatot, ha birokra kelek vele? Egy nőt el
kell csábítanom – csak azért, mert nő? Más szintű kapcsolat
nem létezik?... Én nem akarom azzal tölteni az életem, hogy
James Deant vagy Marlon Brandót majmolom.*

(John Lennon, 1980)

A folyóiratállványokon található kiadványok és a különböző televíziós talkshow-k is azt a közhelyé vált nézetet sugallják, hogy a férfiak manapság nem tudják, mit is jelent „igazi férfinak” lenni – vagyis hogy a maszkulinitás „válságban” van. Nem csupán Bruce Feirstein gyengéden szatirikus glosszája, a *Real Men Don't Eat Quiche*¹ fog több millió példányban és hív életre számos hasonló kiadványt, de rengeteg ennél komolyabb mű is teret követel magának az olyan könyvek mellett, amelyek arra tanítják a nőket, hogyan érzék el és őrizték meg karcsúságukat, hogyan szabaduljanak meg nem megfelelő partnerüktől és hogyan legyenek sikeresek a szakmájukban. E könyvek szerint az amerikai férfiak egyre hevesebben ostromolják a maszkulinitás hagyományos értelmezésének határait, igyekezve túllépni a férfias magatartást behatároló merev előírásokon, amelyek akadályozzák őket abban, hogy őszintebben kifejezhessék érzelmeiket és felfedhessék sebezhetőségüket, hogy odaadóbb és szere-

* Forrás: Kimmel, M. (1987): The Contemporary “Crisis” of Masculinity in Historical Perspective. In *The Making of Masculinities. The New Men's Studies*. H. Brod (szerk). Boston: Allen und Unwin.

1 A quiche elzászi húsos sütemény.

több apák, érzékenyebb szeretők és – férfiak és nők számára egyaránt – megértőbb társak, barátok lehessenek.

A férfiak elbizonytalanodásának egyik oka az, hogy ezek a tanácsadó kézikönyvek és „amatőr” lélektani elemzések éppen azt a problémát termelik újra, amelyet megoldani volnának hivatottak. A legtöbben a társadalmi nemi szerepeknek azokat a férfiak, ill. nők számára kötelezően előírt, végletekig leegyszerűsített formuláit követik, amelyeknek a kislányok és kislányok még görcsösen igyekeznek megfelelni, viszont a férfiak és nők már megpróbálnak kitörni belőlük. Ez a modell azonban egy homályosan ahistorikus szükségszerűséget sejtet, amelynek ellentmond az, hogy a hangsúlyt a kulturális viszonylagosságra helyezi. A kutató minden kultúrában felismeri a társadalmi nemi szerep azon skatulyáit, amelyekbe minden biológiai értelemben vett férfit, ill. nőt belekényszerítenek. A paradigma mint olyan nem veszi figyelembe, mennyire viszonylagos a maskulinitásról és a feminitásról alkotott fogalmunk – a férfi, ill. a női társadalmi nemi szerep tartalma –, tehát azt, hogy mindez a társadalmi nemi viszonylatok történetileg és társadalmilag meghatározott terméke. A maskulinitás, ill. feminitás viszonylagos konstrukció; egymás definíciójának függvényei. A társadalmi nemi szerep paradigmáját többen kritikailag elemezték és részletesen kiértékelték (Gerson és Peiss 1985; Gould és Kern-Daniels 1977; Lopata és Thorne 1978; Shapiro 1982; Stacey és Thorne 1985; Tresemer [é. n.] 308–339). E szerzők azonban egy, általában a társadalmi nemek, ill. konkrétan a női nem vizsgálatával kapcsolatos modell alapján emelik ki a problémákat – a kifejezetten a férfiaknak és a maskulinitásnak mint társadalomtudományi problematikának viszont minimális figyelmet szentelnek. Nekem pedig most éppen ez a szándékom.

A társadalmi nemi szerepek szocializációs modellje egy másik értelemben is ahistorikus. Szinte minden rájuk vonatkozó kutatás a tulajdonságokra összpontosít, vagyis a szerephez társított viselkedésbeli vagy attitűdbeli vonásokat emeli ki. A társadalmi nemi szerepekben bekövetkező változások ily módon a maskulinitással, ill. feminitással társított tulajdonságok és attitűdök listájában bekövetkező változásokként tűnnek fel. A maskulinitás és feminitás azonban inkább e szerepek *társadalmi előírásainak* terméke, ezért a tulajdonságok meghatározása helyett inkább azokat a módokat kell elemeznünk, ahogyan az emberek saját szerepüket, ill. az egyes szerepelvárások történetileg képlékeny és változékony meghatározásait értelmezik. A társadalmi nemi viszonylatoknak ez a fajta szemlélete nem csupán a különböző korok által elvárt tulajdonságok megfogalmazását teszi lehetővé, hanem a változásokat előidéző folyamatok elemzését is.

A társadalmi nemi szerepek paradigmája a társadalmi nemi viszonylatok hatalmi elemeit is minimalizálja. Pedig a férfiak csoportja nem csupán hatalmat gyakorol a nők csoportja felett, hanem a maskulinitás és feminitás történetileg kialakult definíciója újra is termeli ezeket a hatalmi viszonyokat. A masz-

kulinitást asszociálják a tekintélyt és hatalmat sugárzó, míg a feminitást a passzivitást és önfeladást sugalló vonásokkal. A társadalmi nemi viszonylatok történeti és társadalmi alapjainak alulértékelésével a társadalmi nemi szerepek paradigmája így pontosan azokat a problémákat termelheti újra, amelyeket megérteni próbál.

A történetileg és társadalmilag meghatározottnak tekintett társadalmi nemi viszonylatokra helyezett hangsúly egy másik problémára is új fényt vet. A társadalmi nemi szerepek paradigmája két rögzített, statikus és kölcsönösen kizárólagos szerepskatulyát hoz létre, és nincs átjárás egyikből a másikba. Ezenkívül a társadalmi nemi szerepek bipoláris, egymást kölcsönösen kizáró volta a maskulinitásról és a feminitásról alkotott ellentétes fogalmakat erősíti meg. Bár elvont eszmények alapján definiálják őket, a társadalmi nemi szerepek mégis az „ellenkező” nem „másságáról” vallott közkeletű nézeteket támasztják alá.

Ezért én azt hiszem, hogy a társadalmi nemi szerepek szerinti szocializációs modell konceptuális alapon elméletileg nem állja meg a helyét. A magyarázat terén megnyilvánuló gyengeségét azonban úgy lehet a legjobban felfedni, ha közelebbről is megvizsgáljuk azokat a történeti korszakokat, amelyekben a társadalmi nemi kérdések prominens helyet foglalnak el a társadalmi tudatban: a társadalmi nemekkel kapcsolatos zűrzavart és a hagyományos társadalmi nemi szerepek nyomatókos, újbóli megerősítését az öröklött konfigurációkat ért komoly kihívásokkal szemben, ill. a nemi viszonylatokban tapasztalható – mondhatjuk így – „válság” momentumait. Azaz: a saját korunkéihoz hasonló történeti periódusokat.

Jelen tanulmányomban két ilyen történelmi korszakot vizsgálok meg – a maskulinitás napjainkra jellemző válságának két előfutárát –, hogy áttekinthessem azt a kiterjedtebb társadalmi és történelmi közeget, amelyben az ilyen válságok kialakulnak. Ha megnézzük a Stuart-restauráció korának Angliáját (1688–1714), ill. a két évszázaddal későbbi Egyesült Államokat (1880–1914), akkor felismerhetjük, hogyan teremtik meg a történelmi és társadalmi változások a társadalmi nemi válság feltételeit. (A jelen válogatásba csak a második korszakról szóló elemzés került be [a szerk.]). A történeti szemléletű szociológus számára egyértelmű, hogy ezek a válságok mindig sajátos történelmi egybeesések időszakaiban jelennek meg, akkor, amikor a strukturális változások átalakítják a magánélet azon intézményeit, amelyek a társadalmi nemi identitás forrását jelentik: a házasságot és a családot. Ennek eredményeképpen, jól lehet az összecsapások a szexuális diskurzus terén zajlanak, Smith-Rosenberg arra hívja fel a figyelmünket, hogy „ezen konfliktusok lényegét nem a szexuális, hanem a társadalmi zűrzavar jelenti”; és ez azért van, mert „amikor a társadalom szövete alapvető pontokon hasad fel, akkor a testről és a családról alkotott kép kerül előtérbe” (Smith-Rosenberg 1985: 268–290).

E társadalmi nemi viszonylatok egyik szociológiai implikációja – amely a társadalmi nemi szerepek paradigmájának alternatíváját jelenti – az, hogy a meg-

figyelő ezáltal nem csupán a társadalmi nemek korszakonkénti újrakonstituálódását tudja meghatározni, hanem a társadalmi nemi viszonylatokban bekövetkező változások *irányultságát* is. A történelmi bizonyítékok arra utalnak, hogy miközben a maskulinitás és feminitás egyaránt egy történelmi összefüggérendszerben társadalmilag létrehozott dolog, a maskulinitás definíciói mindenkor a feminitás változó definíciójának történelmi reakciói. Ez a kijelentés ellentmond a társadalmi nemek hagyományos megfogalmazásának, így pl. David Riesman *A magányos tömeg*²-ben leírt gondolatának, mely szerint „a nyugati karakterológiai változás először a férfiaknál jelenik meg” (Riesman 1950: 18). Az én érveim ezzel szemben az, hogy mivel a maskulinitás és feminitás öröklött definíciója a férfiaknak kedvez, nem ők lesznek a változások kezdeményezői. Valójában amellet érvelnék, hogy a férfiak – mint csoport – hasznot húztak a társadalmi nemi szerepek azon szocializációs *modelljéből*, amely a társadalmi nemek viselkedéstudomány általi kezelését uralja (mivel az a maskulinitást tekinti normatív vonatkoztatási mintának, és maximalizálja a két nem közötti távolságot, miközben minimalizálja e definíciók szerepét a meglévő hatalmi viszonyok újratermelésében). Ám miután e viszonyok történetileg változóak, e definíciók sem örök érvényűek. A maskulinitásnak a 17. század végi és 18. század eleji Angliában, ill. a 19. század végi és 20. század eleji Egyesült Államokban megfogalmazott új verziói jelzik, hogyan indították be a nagyobb strukturális változások azokat a mikroszociális folyamatokat, amelyek a nőket saját szerepük újraértelmezésére készítették, valamint azokat a kritikus eseményeket, amelyek a maskulinitás történelmi „válságait” előidézik.

(...)

Kihívás a maskulinitás ellen a 19. század végi Amerikában

A 19. század eleje termékeny közeget teremtett az expanzív amerikai férfiasság számára. A földrajzi expanzió – a vadnyugat megszelídítése, őslakosságának „pacifikálása” és a drámai méretű városiasodás – a gyors gazdasági növekedéssel és az ipari infrastruktúra kialakulásával párosulva táplálta a társadalmi lehetőségekkel kapcsolatos férfiúi optimizmust. A tehetetlen európai bankárok ellen intézett Jackson-féle támadás, valamint a félelmetesen „primitív” született amerikai lakosság identitása egy „biztonságosan kialakított férfiaságon” alapult (Rogin 1975: 162).

Az évszázad közepére azonban „repedések keletkeztek a férfiestablishment építményének falain”, mivel a maskulinitást egyre jobban fenyegette két erő: az iparosodás és a politikai demokrácia (Dubbert 1980: 307). A polgárháború utá-

² A magyar fordítás az 1961-ben megjelent átdolgozott kiadás alapján készült. Az itt idézett mondat nem szerepel benne.

ni korszak több olyan fontos strukturális változásnak volt tanúja, amelyek átformálták a társadalmi nemi viszonylatokat szabályozó társadalmi intézményeket, és ez a maskulinitás kulturális felfogásában mélyreható változásokhoz vezetett. Először is: ahogy a század végére a határvidék lezárult, a nyugati expanziónak vége szakadt. Márpedig a nyitott Nyugat a férfiak számára a szabadságot jelezte:

A 19. századi Amerikában hatalmas lehetőségek álltak az olyan férfiak előtt, akik meg akarták tapasztalni az önállóságot, hogy otthonukat elhagyva olyan helyekre költözzenek, amelyek nemcsak számukra voltak újak, hanem bárki más számára is: a fehér férfiakat hivatalosan semmi sem akadályozta sem a horizontális, sem a vertikális mozgásban. Ehhez hozzájárult az az életstílus is, amely erélyesen sarkallta őket a helyváltotatásra – vidékről a városba, egyik munkától a másikig, egyik céltől a másikig –, és a legnépszerűbb irány a Nyugat volt (Barker-Benfield 1976: 13).

Ez a korszak azonban véget ért. „Közel három évszázadon át – írta 1896-ban Frederick Jackson Turner – az amerikai élet domináns vonása az expanzió volt. Most pedig eltűnt a határvidék, és eltűnésével lezárult az amerikai történelem első korszaka.”

A 19. század végi Amerikában lezajlott gyors iparosodás radikálisan átalakította a viszonyt az emberek és munkájuk között. A független iparos, az önálló gazdálkodó, a szatócs eltűnőfélben volt. A polgárháború előtt az amerikai férfiak 88%-a farmer vagy önálló üzletember; 1870-re számuk kétharmadra csökkent, 1910-ben pedig már kevesebb mint egyharmaduk volt önálló. (Ma az amerikai férfiak csupán egytizede önálló.) Az iparosítással együtt járt a növekvő gépesítés és a munkarutin megszerzése; az önállóan dolgozókat egyre jobban elszakították a munka folyamatának irányításától és megfosztották tulajdonosi mivoltuktól. Ezért írta Henry George a *Social Problems*-ben (1883), hogy a munkakímélő eszközök a dolgozó ember számára a „pozitív gonoszt” jelentik, mivel „lealacsonyítják az embert a gép pusztá kiszolgálójává” (idézi Trachtenberg 1982: 43). A gépek szerinte „abszolút kártékonyak”, mivel „a dolgozó embert nagyobb függőségbe taszítják; megfosztják birtoklásuk képességétől és lehetőségeitől, csökkentik saját munkakörülményei fölötti kontrollját és egyúttal reményeit is arra, hogy javíthat azokon; korlátozzák elméjét, és sok esetben a testét is megnyomorítják, elgyengítik” (Trachtenberg 1982: 43).

Ebben a légkörben az 1873-as nemzetközi gazdasági válság különösen súlyos méreteket öltött. A Wall Street-i tőzsdekrach egy sor olyan csődöt, bankbukást és ingatlanárverést eredményezett, amelyek alapjaiban rázták meg a nemzetgazdaságot. Csupán 1874-ben 6000 vállalatot zártak be, az 1878-as év néhány hónapja alatt pedig 900-at. A politikai konfliktus gyakorlatilag elkerülhetetlen volt. Délen, a Közép-Nyugaton és délnyugaton a vagyontól megfosztott farmerek a Farmerszövetség és a populista mozgalom – feltehetőleg Amerika egyetlen hiteles politikai tömegmozgalma – útján harcba szálltak a nagytőkével. A nagyvárosokban az „osztályok között egyre mélyülő szakadék” növekvő osztályalapú ellenségeskedéshez vezetett, amely 1877-ben sztrájkokban és po-

litikai lázadásokban nyilvánult meg, ez pedig a nemzetet a fegyveres felkelés szélére sodorta. „A válság olyan hirtelen tört rá az országra, mint derült égből a villámcsapás”, írta 1877-ben Dacus, az újságíró. „Úgy tűnt, mintha az egész társadalmi és politikai struktúra az összeomlás szélén állna” (idézi Trachtenberg 1982: 70–71).

Ez így is volt. A maszkulinitás újraélesztésére tett erőfeszítések gyakran az amerikai kultúra egy átfogóbb kritikájába ágyazódtak be. A nemzet sokféle csoportjának képzeletét egy görcsösen antimodernista érzelem ragadta el. Bár ez az érzelem gyakran ellentmondásos formákban jutott kifejezésre, mégis minden megnyilvánulása fontos kihatással volt a maszkulinitás fogalmának újraértelmezésére. Egyesek számára az antimodernizmus az egyéni eredmények dicsőítése volt: feltámasztotta az arc nélküli bürokratákkal csatázó hőies személyiség katonás eszményét, és ünnepelte a polgári konformizmussal szembeálló harcos karizmatikus kultuszát. A többségnél azonban a közösség iránti elkeseredett sóvárgást hozta a felszínre. A feltámadó középkori szellem, a keleti kultúrák iránti túláradó lelkesedés és az újjáéledt vallási fundamentalizmus (főként a katolicizmus) az ego megsemmisítését, az én felszámolását, ill. annak egy transzcendens, mitikus közösségben, „a világmindenséggel való egyesülés óceáni érzésében” való feloldódását hirdette (Lears 1982: 230). Némelyek számára az antimodernizmus nem jelentette az ipari társadalom mélyreható kritikáját, csupán az uralkodó kultúra egy olyan járulékos része volt, mint az 1890-es években látványosan fellendülő kerékpározás és a sport, ill. az egészség iránt drámaian megnövekedett érdeklődés. Komoly értelmiségiek magasztalták a természet üdítő frissességét és férfias lendületét, mondván, hogy ez a 19. század végi városi élet „műviségének és enerváltságának nélkülözhetetlen gyógyszere” (Higham 1971: 81). A Vidéki Élet Mozgalom a naturalizmust transzcendens kategóriává emelte, igyekezve „megőrizni a hagyományos agráreszményeket az iparosodás ellenében” (Bowers 1974).

Ebbe az antimodernista kritikába beleszővődött az ipari nagyváros mélységes elutasítása. A nagyváros a „tétlenségnek” és a „romlott osztályoknak” egyaránt melegágya volt, ahogy a reformer Wendell Phillips megfogalmazta (idézi Leach 1980: 334). A nagyváros volt 1886-ban Josiah Strong számára a civilizáció „tűzfészke” és „legkomolyabb veszedelme” (idézi Trachtenberg 1982: 102). Frank Lloyd Wright New York elleni kirohanásában is részben ez a városellenesség jut kifejezésre. Ezt írja *The Future of Architecture* című művében:

Ez a hely bankügyletekre és prostitúcióra való, másra nemigen ... ez a bűntények bűnténye ... egy hatalmas börtön ... a falkaösztönök diadala ... önmagát kinőtt és túlnőtt hely ... a legnagyobb szája a világon ... [ahol] ember az emberen élőködik ... dög ... parazita ... rostdaganat ... disznórakás ... az összeférhetlenség irdatlan méretű kelepcéje. ... A hatalmasság felfalja az emberséget, az egyéniség frusztrációjával összezavarja a személyiséget. Hát nem ez az Antikrisztus? A Moloch, mely nem ismer Istent, csak a *még több-et?* (Wright 1970).

Mások a nagyvárost nem annyira a bűn és az erőszak szennycsatornájának látják, mint inkább egy bódító kéjnőnek, aki ügyesen szívja el a férfiak erejét. A határvidékkel ellentétben „a város a civilizációt, az elszigeteltséget és a világ domesztikálására irányuló női erőfeszítéseket képviseli” (Pugh 1983: 150), amelynek eredménye Ernest Thompson Seton szerint az amerikaiak „degenerációja. Tudjuk, hogy a pénzhajhászó gépiesség, az önpusztító sport, a cigarettá ... a hamis ideálok, az erkölcsi lazaság és az egyház hatalmának csökkenése, egyszóval a »városi fertő« hívta életre a gonoszt a nemzetben” (idézi Macleod 1983: 32). A várost valamiféle kulturális gonosztevőnek tartották vagy enervált, nőies kifinomultsága, vagy pedig a mosdatlan bevándorlók által lakott munkásbérkaszárnnyák soraiból leselkedő baljós veszedelem miatt. Mindkettő a hagyományos értelemben vett maszkulinitást fenyegette.

Családi és társadalmi nemi viszonylatok a századvégi Egyesült Államokban

E drámai méretű strukturális változások körülményei között a 19. század végén a család, ill. a nők és férfiak viszonya hasonló zűrzavarba került. A gyors kapitalista iparosítás „egyre jobban felforgatta a nemek közötti korábbi munkamegosztást, és kedvező feltételeket teremtett ahhoz, hogy a férfiakkal együtt a nők is a közösségi szférába emelkedhessenek” (Leach 1980: 123). A nők olyan társadalmi színtereken jelentek meg, amelyek közvetlenül érintették a férfiak életét:

... az alkoholizmus elleni küzdelemben, a társadalomtudományban és az erkölcsi nevelésben; a házassági törvények ... reformjában ..., ami jogilag lehetővé tette, hogy a nők saját üzleti tranzakciókat hajtsanak végre, megtartsák saját keresetüket, ill. saját külön ingatlanjaik tulajdonjogát; sok állami törvény reformjában ..., ami biztosította a nőknek a szakmájukban való alkalmaztatás jogát, akár férjezetek, akár egyedülállók voltak, és egyre nagyobb számú alkalmazásukat a gazdaság ipari szektorában, ill. ... egyes foglalkozási ágakban, elsősorban az orvostudományban, az újságírásban és az oktatásban (Leach 1980: 123).

A közéletben való megnövekedett részvételt az olyan családi változások tették lehetővé, mint pl. a család méretének csökkenése, a családi struktúra növekvő nuklearizálódása, ill. a munkahelynek és a háztartásnak a termelés és a fogyasztás különálló egységekkénti éles elhatárolása. Az anyaságot még inkább hivatásnak, „foglalkozásnak” tekintették; „az anyaság fellendülőben volt, az apaság pedig visszaszorulóban” mindenütt (Rotundo 1983: 30).

Ezek a változások ellentmondásos követelmények elé állították a nőket; egyszerre kellett Igazi Nőnek lenniük, aki „érzelmes, függő és gyengéd – született követő”, ill. Ideális Anyának, aki „erős, magabiztos, védelmező, a gyermekek

és az otthon hatékony gondviselője” (Smith-Rosenberg 1985: 199). Azáltal, hogy „a jámborságot és a háziasságot az engedelmességgel és a passzivitással párosította”, az Igazi Nő fogalma „irányította a nőket, és leszűkítette választási lehetőségeiket” (Degler 1980: 26–27). Mind az Ideális Anyák, mind pedig az Igazi Nők szerepe az otthonra és a társadalmi reprodukció egyéb területeire korlátozódott, így a kultúra „egyre inkább a nők, a karitatív tevékenységet végző hölgyek, valamint a tanárnők és könyvtárosnők szférájává” vált (Trachtenberg 1982: 145). Az amerikai kultúra egyre erősebb „feminizálódása” uralkodó témája lett a nők és férfiak között folyó eszmecsereknél.

A munka és az otthon kettéválasztása, a családi élet privatizációja és az egyéb változások azt jelentették, hogy a gyermekek szocializációja egyre inkább a nők – az anyák, a tanítónők és a vasárnapi iskolai tanítónők – dolga lett (Douglas 1977). A 19. század végén már „nők tanították a fiúkat arra, hogyan legyenek férfiak” (Rotundo 1983: 32), aminek az lett a következménye, hogy mind a nők, mind a férfiak képzeletbeli korlátok között igyekeztek manőverezni.

Több társadalmi változás – a női kollégiumok létrejötte, az iskolázottság növekedése, az idősebb korban kötött házasságok, a felfelé irányuló mobilitás és a kapitalista fejlődés – hívta életre az egyedülálló, magasan képzett, gazdaságilag független Új Nőt, aki „kihívást jelentett a meglévő társadalmi nemi viszonylatokkal és a hatalom megoszlásával szemben” (Smith-Rosenberg 1985: 245). Mivel, ahogy Sarah Norton 1870-ben megfigyelte, „a nők egyenlőtlensége a házasságban gyökerezik”, ahhoz, hogy a politikai egyenlőség létrejöhessen, „előbb a nemek társadalmi egyenlőségének kell megvalósulnia” (idézi Leach 1980: 190). Az Új Nő ezért lemondott a házasságról, és „a szakmai elismerésért küzdött, innovatív, gyakran radikális gazdasági és társadalmi reformok mellett állt ki, és igazi politikai hatalmat gyakorolt” (Smith-Rosenberg 1985: 245). Az Új Nő esküdt feminista volt, aki kampányt folytatott a választójogért, és kihangsúlyozta autonómiáját a férfiak világában.

Így tehát minden együtt volt a „maszkulinitás új válságához”. A strukturális változások átalakították a társadalmi nemi viszonylatok szerkezetét. A férfiak és nők egyaránt a maszkulinitás és feminitás fogalmának újraértelmezéséért küzdöttek; a „társadalmi nemek igazi drámája ebben az időszakban a férfiak életében bekövetkezett változásokat és az esettel kapcsolatos reakcióikat jelentette” (Hartman 1984: 13). Az írók elismerték: „olvasótáboruk mohón várja, hogy ők mondják meg nekik, miből áll az igazi maszkulinitás és az igazi feminitás”, és bár ők gyakran „folyamodtak a legegyszerűbb és legszélsőségsébb definíciókhoz” (Barker-Benfield 1976: 210), már megkezdődött a dolgok komoly revíziója. A férfiak a társadalmi csőd és válság áldozatainak érezték magukat, mivel „a maszkulinitáshoz vezető utakat vagy elmosták, vagy úttorlaszokkal zárták el előlük” (Hartman 1984: 13), ráadásul férfiúi aggodalmaikat a demokrácia és az iparosodás tovább súlyosbította:

A férfiakat ... megrázták a gazdasági és társadalmi rendben bekövetkezett változások, és arra készítették őket, hogy felfogják: a társadalmi nemek rendjében elfoglalt felsőbbrendű helyzetük és feltételezett „természetes” férfiúi szerepük, ill. előjogaik valahogy nem az emberi feltételekben gyökereznek, hanem egy változásra és felbomlásra ítélt komplex kapcsolatrendszer termékei (Hartman 1984: 13).

Textuális és intézményi szinten egyaránt – tehát a szépirodalmi művekben, a prédikációkban, a tudományos értekezésekben csakúgy, mint a közéletben és az önkéntes szervezetekben – a maszkulinitás 19. század végi válsága az amerikai kultúra szembeűnő feminizációjának három fontos reakcióját tárta fel. Először is: volt egy számottevő antifeminista visszahatás, amely a nőket a férfiak bajainak forrásaként tüntette fel, és megpróbálta helyreállítani a férfiak érzékelhetően megtépázott dominanciáját. Másodsor: a „férfipárti” ellenhatás erőteljesen igyekezett újból megszilárdítani a hagyományos értelemben vett maszkulinitást – különösen mint kulturális és politikai ethoszt – azokkal a társadalmi és politikai trendekkel szemben, amelyeknek a feminizmus csupán tünete, nem pedig oka volt. Végezetül: a férfiak egy kicsi, de fontos csoportja nyíltan felkarolta a feminista elképzeléseket és eszményeket, mert olyan útjelzőknek tartotta azokat, amelyek egy radikálisan másfajta jövő felé mutatnak.

A maszkulinitás válsága az Egyesült Államokban, 1880–1914

Az antifeminista reakció

„De azt hiszem, mégiscsak el kell lépnem nemsokára az Indiánföld felé, mert Sally néni adoptálni akar, és meg akar civilizálni, abból pedig már elegendem volt, és ki nem állhatom.”³

Egyes férfiakban a maszkulinitás újrafogalmazásának igényét az váltotta ki, hogy a nők olyan szerencsétlenül kérdőjelezték meg hagyományos szerepüket. Ha a maszkulinitás válságba került, az a nők hibája, a válság megoldása tehát a nők hipermaszkulin leigázásának felélesztése. E korszak számos vallási értekezésén, orvosi tanulmányán és politikai pamfletjén egy erősen nőgyűlölő áramlat fut végig, mivel a nők által kiharcolt vívmányok elleni támadás zömében a vallási és orvosi, ill. a női választójogot ellenző körökből érkezett. Mindhárom csoport amellettt érvelt, hogy a hangsúlyt újból a férfi és nő közötti „természetes” különbségekre – mint a társadalmi megkülönböztetés alapjára – kell helyezni. A férfiak és nők között egyre elterjedtebb gazdasági, politikai és társadalmi egyenlőség ellenzői szinte mindig a „dolgok természetes rendjéről” szóló érvekhez folyamodnak a haladó társadalmi trendek ellenében.

3 Mark Twain: *Huckleberry Finn*. Koroknay István (ford.). Budapest: Holnap, 1997.

A nőkről és a szexualitásról a nők, ill. a papság által írott pamfletek „sztereotip nemi megkülönböztetésekkel éltek”, így létrehozták „a szexuális feszültségnek, a férfiak titkon kimondott nőgyűlöletének testamentumát, ill. ennek ellentétét” (Douglas 1977: 228). Az új „muszkuláris kereszténység” az újraférfiasított Jézust dicsőítette, aki Billy Sunday állítása szerint „nem egy nyálas, nyámnyila fráter” volt, hanem „minden idők legnagyobb bunyósa” (Douglas 1977: 327). A jobboldali John L. Spalding tisztelendő, Peoria katolikus püspöke a nők politikai és szexuális elnyomásának kérdését kapcsolta össze, amikor ezt írta:

Az érzékiség és a szerelem, jóllehet titokzatos kapcsolatban állnak egymással, mégis olyan ellentétesek, mint a vallás és a babona. Az alantasabb szenvedély benővi a finomabb erény sírját. A nő, csakúgy, mint a vallás, ahhoz fordul, ami a férfiban a legnemesebb. A férfi fölött gyakorolt hatalma az érzelmek hatalma, és ha versengésre igyekszünk bírni őt a férfival az élet durva dolgaiban, az egy ateista és anyagi korszakhoz méltó cél (idézi Gardella 1984: 116).

A női választójogot ellenző férfiszervezetek az országban mindenütt azért jöttek létre, hogy a férfiakat felsorakoztassák a férfiuralom ügye mellett. A női választójogot úgy fogták fel, hogy az „a nők legvégső betörése a férfiak birodalmába abbéli törekvésükben, hogy megmentsek a Köztársaságot” (Dubbert é. n.: 86). A női választójog ellenzése hazafias cselekedet volt: „Az Amerikai Köztársaság úgy áll a világ előtt, mint a férfias erő legmagasabb rendű megnyilvánulása” – jelentette ki az Illinois-i Női Választójogot Ellenző Szövetség 1910-ben. És azok, akik támogatták a nők előrelépését – ill. a haladó reformizmust általában –, nem számítottak igazi amerikainak, így igazi férfinak sem:

A pártharcok fölött álló reformerek és előkelő értelmiségiek kihívták maguk ellen a köznapi emberek megvetését. Ez a megvetés gyakran olyan képekben búj meg, amelyek a nőiesedő kultúrára irányuló haragot burkolt szexuális célzásokkal, ill. a hetvenkedő markos legények kötekedő megjegyzéseivel – „politikai hermafroditák”, „buzeráns kisasszonyok”, „férfi masamódok” – ötvözték. A pártatlanok voltak a „harmadik nem”, „a természettől, ill. a társadalomtól idegen semleges nem (Trachtenberg 1982: 163).

Az orvosi szövegek felfedik a szexualitás és a nők előrelépése okozta kettős rettegést, és sok kézikönyv, ezek hatását egyesítve, a nőket egyszerre tünteti fel buja kéjhölgyekként, ill. az otthon és a szív jámbor oltalmazóiként. A férfiak reagálása az Új Nő alakjára hangsúlyosan mutatja meg, hogyan jutott uralkodó szerephez a tudományos eszmecsere a nők egyenjogúságáról folyó vitában. Míg a férfiak eleinte azért támadták az Új Nőt, mert elutasítja az anyaságot, addig a 20. század fordulóján, az új orvosi „bizonyítékok” birtokában már azért, mert elutasítja a férfiakat. Az Új Nő egy harmadik, átmeneti nem volt: a „férfias lesbikus”. Az antifeminista férfiak – a társadalmi tiltakozást a biológiai különbségekkel összekapcsolva – kijelenthették, hogy ez a háború valójában a természet elleni háború:

A polgárháború után a férfiak növekvő sebezhetőségérzése – a társadalmi válságról alkotott fogalmuk és az azt kísérő nőgyógyászati crescendo – nem választható el a nők egyre fokozódó hangosságától, amely legszembetűnőbben a választójog terén nyilvánult meg. Az orvosok, mint a többi férfi, szintén állandó aggodalmukat fejezték ki a városi nők egyre terjedő újfajta, hivalkodóan fogyasztó, divatos életstílusáért, amely veszedelmesen vonzó minden nő számára (Barker-Benfield 1976: 123).

Ebből az egyre növekvő félelemből alakult ki a reakciós mítoszteremtés technikája. A kommentátorok „a 19. század végi ipari országokra jellemző társadalmi nemek közötti különbségeket a humánbiológiában megváltoztathatatlanak tartották”, és pedig azért, hogy a társadalmi jelenséget természetinek tüntették fel (Smith-Rosenberg 1985: 289).

Másfelől az orvosok óva intettek a feminizált fiúktól, és mérhetetlen energiát fektettek abba, hogy a szülőket tanácsokkal lássák el a szocializáció megfelelően férfias jellegét illetően. Alfred Stille, aki 1871-ben az Amerikai Orvosi Egyesület elnöke volt, arra figyelmeztetett, hogy „a nőies jellemvonásokkal vagy női alkattal és magatartással rendelkező férfit egyaránt megveti az a nem, amelyhez látszólag tartozik, ill. az, amelynek egyszerre karikatúrája és hamisítványa” (Barker-Benfield 1976: 86). Augustus Kinsley Gardner pedig a fiúk, ill. a lányok nevelésében alkalmazott eltérő technikák fontosságát emelte ki. Abban a terjedelmes elmélkedésben, amelyet *Our Children* című művében (1872) a fiúk maszturbációjával kapcsolatban folytat, lebeszéli a szülőket arról, hogy a fiúknak dunyhát adjanak, mivel „a puhaság eleve nem előnyös, ugyanakkor a túlzott meleg nemkívánatos lelkiállapothoz vezet, a serdülőben buja gondolatokat ébreszt és gerjeszt, és egyébként is erősen kifogásolható” (idézi Barker-Benfield 1976: 232). A szülőket hatalmas felelősség terhelte, ezért egyre szaporodtak a kézikönyvek, hogy segítsenek nekik végigvezetni gyermekeiket a nemi érés veszedelmes útján. Több könyv óva intett a táncról, az olvasástól, sőt a barátokozástól is, mondván, ezek a dolgok megrontják a fiatalokat (McKeever 1913). Nemigen leplezték azon nézeteiket, melyek szerint a gyermekek, főleg a kislányok különösen fogékonyak és sebezhetőek a női fortélyokkal szemben, a nők pedig veszedelmes és kísértő fenyegetést jelentenek a maskulinitás számára. A fiúknak a lányoktól való elkülönítése „egyfajta mániává” vált; egyes könyvtárakban szabály írta elő a férfiak, ill. nők által írott könyvek elkülönítését (Hartman 1984: 11). Az antifeminista férfiak gyanakvással szemlélték azt az elnöiesítő közeget, amelyet az anyák és tanítónők teremtettek, akiknek kifinomult civilizáltsága számukra az amerikai maskulinitás végét jelentette, ezért igyekeztek kiszorítani a nőket a közéleti szférából és visszatéríteni őket a családi tűzhelyhez, hogy aztán passzív, idealizált bábokká válva ne szipolyozhassák tovább a nemzet életerejét.

Az antifeminista férfiak reakciója sehol sem jut jobban kifejezésre, mint Henry James *The Bostonians* című regényében (James 1965 [1886]). Hőse, a rámenős Basil Ransom attól fél, hogy a politikai vezetők természetes masku-

linitását tönkreteszik a mindenbe beleavatkozó, agresszív nők; „szorongását a nőkre vetíti ki, és ... a kasztrációs komplexusnak egy tipikus szakirodalmi példáját mutatja” (Pugh 1983: 109).

Az egész nemzedék elnöiesedett; a maskulin tónus kezd kihalni a világból; ez egy feminin, ideges, hisztérikus, locsogó, kibillent kor, az üres frázisok, a hamis finomkodás, az eltúlzott gondoskodás és agyondédelgetett érzékenység kora, amely – ha nem kapunk hamarosan észbe – a középszerűségbe, minden idők legerőtlenebb, leglaposabb és legmesterkétebb világába vezet majd. A maskulin karakter, a merészség és szívósság, az a képesség, hogy ismerjük a realitást és mégse féljünk tőle, hogy szemébe nézzünk a világnak, és olyannak lássuk, amilyen ..., én ezt akarom megőrizni, vagy inkább ... helyreállítani; és meg kell mondanom, hogy a legkevésbé sem törődöm azzal, mi lesz Önökkel, hölgyeim, mialatt én ezzel próbálkozom! (James 1965: 343).

Nem sokkal ezután arra a kérdésre, hogy a nőket „teljesen alsóbbrendűnek” tekinti-e, Ransom ezt válaszolja: „Közéleti és polgári használatra abszolúte – tökéletesen gyengék és másodrendűek” (James 1965: 348). A maskulinitás megerősítéséhez tehát a nőket újból le kellett igazni.

A férfipárti reakció

A többi férfi ugyanilyen aggodalmas volt a maskulinitást illetően, de nemük válságára a hagyományos maskulinitás közéleti területeken való nyomatékos újrabilizálásában látták a megoldást. A nőket nem tekintették ellenségnek. Megnövekedett hatalmuk számukra csupán egy tünete volt azoknak a kulturális változásoknak, amelyek csökkentették a maskulinitás fontosságát és látható voltát. A maskulinista érzelmek a feminizációval mint kulturális folyamattal helyezkedtek szembe, nem magukkal a nőkkel – sem csoportként, sem egyénenként. Több közismert szerző is csatlakozott a divatosá váló maskulinizmushoz. Melville amellet érvelt, hogy a maskulinitás „a szentimentalizmussal szembeni ellenállás”, ill. „az igazi politikusi és filozófusi élet megvalósítására tett erőfeszítés” (Douglas 1977: 294). John Dos Passos, a Harvard végzős hallgatója így panaszkodott egyik barátjának 1917-ben:

Azt hiszem, mi mindannyian igen puhány alakok vagyunk; szerinted nem? A szalonmeggyőződéseinkkel és a radikalizmusunkkal, amelyekhez olyan állhatatosan ragaszkodunk – az illendőség határain belül... És mire leszünk alkalmasak, amikor kitesznek bennünket a Harvardról? Ahhoz túl intelligensek vagyunk, hogy sikeres üzletemberek legyünk, ahhoz viszont nincs merszünk vagy kevés az energiánk, hogy bármi mások legyünk (idézi Filene 1984: 10).

William James azt írta, hogy „az emberi jellemnek nincs hitványabb típusa, mint az ideges szentimentalista és álmodozó, aki egész életét az érzékenység és az érzelmek háborgó tengerén tölti, de soha egyetlen konkrét, férfias cselekedetet sem hajt végre” (idézi Bellah és mások 1985: 210).

Erre az érzékelt feminizációra több ellenszert is ajánlottak. Olyanokat, amelyek növelnék a férfiak közötti bajtársiasságot és belenevelnék a férfiakba azokat a maskulin erényeket, amelyek megmenthetik az erőtlenné vált nemzetet. James receptje szerint az amerikai eszményeket a közönséges munkás „keményebb anyagból gyúrt férfias erényeinek” elixírjével kell megerősíteni. A maskulinitásnak e nőiesen kifinomult közegbe vezetett infúziója az egész társadalom számára lehetővé teszi, hogy „egyfajta újabb és jobb egyensúly felé mozduljon el” (Trachtenberg 1982: 141–142). Albert Beveridge indianai szenátor pedig *Young Man and the World* című művében (1906) azt tanácsolja, hogy a fiatal fiúk „kerüljék a könyveket, vagyis kerüljenek minden mesterséges ismeretet, mivel az elődök csakis természetes tapasztalatokból tanulva vezették Amerikát a helyes útra” (idézi Dubbert 1980: 310).

A hagyományos maskulinitásnak ez a kényszeres újbóli megerősítése egybevágott azzal a katonás eszménnyel, amely a századfordulón az antimodernista felfogás egy fajtáját jellemezte, és a nemzetet még közelebb sodorta a háborúhoz. Ha – amint Maurice Thompson írta 1898-ban – „a legnagyobb veszély, amely egy alapvetően békés, hosszú időszak alatt a nemzetre leselkedik, a fiatal férfiak elnőiesedésének tendenciája”, akkor a háború a nemzet számára ésszerű politika, az elnőiesedett férfiak számára pedig gyógyír lehet (Thompson 1898: 610).

A katonai uralom általi birodalomépítést egyfajta, a maskulinitás bizonyítására törekvő emocionális hevület táplálta. A *Washington Post* egyik 1898-ban megjelent cikke szerint:

Úgy tűnik, valami újfajta tudat hatalmasodott el rajtunk – az erő tudata, és ezzel együtt egy újfajta étvágy is, a vágy, hogy erőnket megmutassuk... Ambíciók, érdekek, földéhség, büszkeség, pusztán a harc öröme, bármiért folyik is az, egy új érzés lelkesít bennünket. ... A birodalom íze ott van az emberek szájában, akár csak a vér íze a dzsungelben (idézi Booth 1982: 27).

Homer Lea tábornok nyíltan összekapcsolta a kettőt, amikor megjegyezte: „a maskulinitás az emberiség fizikai életerejének csúcsát jelzi, ugyanígy a nemzet katonai sikerei fizikai nagyságának zenitjét” (idézi T. Roszak és B. Roszak 1975: 92). Talán senki sem ragadta meg jobban ezt a militarista stratégiát, mint Theodore Rooseveltt, aki a maskulinitás kényszerét és a katonai kalandorpolitikát a nemzeti mítosz szintjére emelte. Rooseveltt gyermekkori betegessége fölött aratott győzelme, és robusztus, életerős férfivá válása az újjászületett amerikai társadalmi karakter etalonjává vált. Külpolitikája a katonai terjeszkedés volt, stílusa hipermaskulin, amely a Karib-térségben és a Fülöp-szigeteken átélt birodalmi kalandokban edződött. „Az a nemzet, amely a harc képtelenség és a világtól elvonult kényelem rákfenéjét nevelte ki önmagában, végül térdre kényszerül más nemzetek előtt, amelyek nem veszítették el a maskulinitás és a kalandvágy erényét” – mennydörögte (T. Roszak és B. Roszak 1975: 92). „A világon nincs hely az olyan nemzetek számára, amelyeket a puha és könnyű élet

erőtlené tett, vagy amelyekben megszakadt az erőteljes ellenálló képesség és maszkulinitás fonala” – kelt ki magából. Egy kansasi újság szerkesztője Roosevelttel „keménykötésű alkatában” és „érces hangjában” az amerikai férfi modelljét üdvözölte.

Az elfogult férfipártiak reagálásában a maszkulinitás válságára kevésbé harcias intézményi formákat is találunk, ilyen pl. az 1910-ben megalakult Amerikai Cserkész Fiúk nevet viselő szervezet (Boy Scouts of America, BSA). A cserkészek a természettel és más férfiakkal vívott harcban kipróbált és bizonyított, az otthon, az iskola és az egyház kulturális kényszerei alól felszabadult maszkulinitást ünnepezték. Ha a szemlélődés betegsége, a „spectatoritis” a „robosztus, férfias, önbizalommal teli fiúkból egy rakás lapos mellű, gyenge idegzetű és ingatag életerejű dohányost csinál”, akkor – ahogy Ernest Thompson Seton főcserkész *The Boy Scouts of America* című művében (1910) leírta – a BSA képes felvenni a harcot a feminizáció erőivel, és megőrizni a férfias hagyományokat (idézi Macleod 1983: 49). Az amerikaiak a BSA-ben megtalálták a megfelelő „intézményi szférát a mindennapi társadalmi élet áramlata által korábban kialakított és az egyéni munkában megedzett maszkulinitás érvényesítésére” (Hantover 1980: 299). Ez volt az a hely, ahol újjá lehetett teremteni az eszményi ifjúságot és annak természetes kisvárosi közegét, a maszkulinitás rezervátumát az elerőtlenedés, a túlfinomultság, a jó modor és a nők által meghatározott városi élettel szemben. A BSA volt hivatott „a primitív múlt visszaállításának nemes eszményét” továbbvinni, oly módon oldva fel a kultúrában gyökerező oidipuszi szorongást, hogy a fiúkat elszakítja az anyjuktól és visszahelyezi őket a természetbe, az amerikai kisváros által újjáteremtett fivéri közösségbe, az ősi falkába (Dubbert é. n.: 156).

Ezt a művi „primitivitást” idézőjelbe kell tennünk, mert a BSA célja aligha lehetett az, hogy politikai lázadásra ösztönözzön az elerőtlenítő kultúra ellen. Inkább az volt a célja, hogy a férfiakat gyötrő szorongást visszafordítsa és a hagyományos maszkulinitást megerősítse, de mindezt a kialakulóban lévő ipari rend iránt táplált fokozott megalégedettség és engedelmesség keretei között. Anthony Baden-Powell, az Angliai Cserkész Szövetség megalapítója ezt az erkölcsi megváltásért folytatott kampányt jól megértette: Anglia „megszégyenült az angol–búr háborúban, és aggodalommal töltötte el hatalmas birodalmának sebezhetősége, valamint a saját munkásosztálya soraiban kísértő társadalmi nyugtalanság” (idézi Rosenthal 1984: 46). Baden-Powell azt írta, hogy a cserkészek testvéri közösségét „a szó minden értelmében igazi férfiak” alkotják, akik „megértik, mit jelent odakinn, a dzsungelben élni, és mindenütt rátalálnak saját útjukra ... tudják, hogy mindenféle orvosi segítségtől távol hogyan kell karbantartaniuk az egészségüket, erősek és bátrak, készek szembenézni bármilyen veszéllyel, és mindig szívesen segítenek egymásnak” (idézi Rosenthal 1984: 46).

Ez azonban nem rejt magában anarchiát, de még független individualizmust sem, mivel a cserkészek maszkulinitáskultusza megköveteli, hogy „mindent

adjanak fel, személyes kényelmüket és vágyaikat is, annak érdekében, hogy munkájukat elvégezhessék. Mindezt nem saját kedvtelésükre teszik, hanem azért, mert ez a kötelességük királyukkal, honfitársaikkal és munkaadóikkal szemben” (idézi Rosenthal 1984: 45). E „keserves kedvtelésnek” az Egyesült Államokban is gyógyító célzata volt, az, hogy a fiúkból engedelmes középszintű foglalkozásokra vannak hangolva, de azért alárendeltek, és képesek elfogadni feljebbvalóik utasításait (Macleod 1983; Rosenthal 1984). Ha a fiúk kapnának egy helyet távol a várostól, a nőktől és a kultúrától, olyat, ahol „igazi fiúk lehetnek”, akkor biztosan olyan „igazi férfiak” válnának belőlük, amilyeneket a 20. század eleji ipari kapitalizmus megkövetel.

A nőpárti reakció

„A világot elnyomja a maszkulinitás.”

(Mary Hubbard, 1873)

Az amerikai férfiak egy – számban ugyan kisebb és kevésbé befolyásos – csoportja nyíltan felkarolta a feminista elveket mint a maszkulinitás válságának egy lehetséges megoldását. A nők egyre szembetűnőbb közéleti jelenlétének (az olyan reformista mozgalmakban, mint pl. a rabszolgaság eltörlése, a populizmus, a munkavállalás, valamint az olyan, társadalmi megváltásra törekvő csoportokban, mint pl. a Women’s Christian Temperance Union (WCTU) és a Social Purity mozgalom hatására sok férfi hitt abban, hogy a nők politikai részvételével – amit a választójog nőkre való kiterjesztése jelképezhetne –, minden amerikai, férfi és nő egyaránt, sokat nyerhetne. Más férfiak a feminista nők által a férfiak és nők közötti családon belüli kapcsolatok, ill. a szexualitás forradalmasítására vonatkozó célokat támogatták. Megint mások ragaszkodtak ugyan a nemek elkülönítését támogató szilárd meggyőződésükhöz, mégis amellet érveltek, hogy a fokozott feminizáció csökkenthetné a kényszeres maszkulinitás veszélyeit.

A nők közéleti részvételét először azok a férfiak támogatták, akik az újonnan megalakult női szervezetek alapítói és első vezetői voltak. Matthew Vassar, William Allan Neilson és Joseph Taylor, valamint Henry Durant (Wellesley) a nők polgárjogaiért szálltak síkra. Durant azt írta, hogy „a nők felsőoktatásban való részvételének igazi jelentése a lázadás”:

Fellázadunk az ellen a rabszolgaság ellen, amelyben a nőket a társadalmi szokások tartják – a megromlott egészség, a céltalan élet, az alárendelt helyzet, a reménytelen függőség, valamint az úgynevezett nevelés tisztességtelenségei és szegvény ellen. A nők felsőoktatása ... az elnyomott rabszolga kiáltása. A teljes egyenlőség megkövetelése ... krisztusi háború ... a felsőbbség spirituális gonoszsága ellen (idézi Horowitz 1984: 44).

A Vassar elnöke, Henry Noble MacCracken valósította meg az első „Euthenics” programot (Julia Lathrop feminista reformer vezetése alatt), amely hite szerint a „tanulmányok szocializációját” jelentette (Horowitz 1984: 297). MacCracken még vonatokat is kibérelt, hogy a Vassar diákjait elvigye a nagy New York-i választójogi tüntetésekre, ahol – a tömegeből érkező gúnyos bekiabálások közepette – büszkén vezette a kollégium csapatát és tartotta a Vassar Kollégium Választójogi Szövetségét hirdető feliratot.

Az antiszexista férfiak – akiknek politikai nézeteit gyakran a tudományos eredmények is táplálták – támogatták a koedukációért harcoló mozgalmat is. John Vleck pl., aki a Wesley-féle koedukációs kísérlet fölött elnökölt, hitt abban, hogy „az egyenlőségen alapuló koedukáció az emberi faj tudományos fejlettségének mutatója” (idézi Leach 1980: 73). Burt Green Wilder, a Cornell egyik tudományos kutatója pedig elítélte azt a „barbár kegyetlenséget” és „elnyomást”, amely a nők szellemét eltiporta és a nemi „egyenlőséget” nemi egyenlőtlenséggé változtatta. „A jövő igazi hitvallása”, írta az *Atlantic Monthly*-ban, „az egyenlő, de nem azonos; a különböző, egymást mégis kiegészítő; a férfi a nőért és a nő a férfiért” (Leach 1980: 49).

Egyes férfiak nyíltan támogatták a női választójogot is, mert Charles Taylornal együtt hitték, hogy a nők elnyomása „a modern társadalom legnagyobb bűne” (idézi Degler 1980: 256), és hogy a politikai egyenlőség talán megszabadíthatja a világot a lehengerlően maszkulin politikusoktól. A Női Választójogért Küzdő Férfiak Ligájának angol és amerikai tagozata is volt. Az Egyesült Államokban a radikális Greenwich Village-i Max Eastman volt a szervezet vezéregyénisége. *Is Woman Suffrage Important?* című pamfletje a tétlen vagyonos osztályok szocialista nézőpontú gazdaságkritikáját összekapcsolta a társadalmi nemi különbségek társadalmi konstrukciójának elemzésével: „ezek összefonódnak, hogy a nők »kényszerű gyengeségéből szentséget« csináljanak” (idézi Strauss 1983: 229).

A választójogért folyó tüntetéseken rendszeresen részt vettek férfiak is. A *La Follette* 1911 májusában megjelent egyik vezércikke azt a 85 „bátor és meggyőződéses férfit” dicséri, akik ott meneteltek egy tüntetésen, köztük John Deweyt, Hamilton Holtot, Oswald Garrison Villardot (a *New York Evening Post* szerkesztőjét) és Edward Markhamet. Bár „kifütyülték és lehurrogták őket” és „gúnyt űztek belőlük az utcán”, egyikük azt vallotta, ha az embert „füttyszó és szidalmazás kíséri végig az Avenue-n ... az igen izgató és ösztönző élmény ... Elszántam magam – folytatta –, ha segíteni tudok e cél elérésében, akkor jövőre ezer férfit állítok csatasorba”. Nem sokat tévedett. A *New York Times* egy következő évi vezércikke azt jósolta, hogy másnap 800 férfi fog menetelni a választójogért folyó tüntetésen, és – kissé fölényes magabiztossággal – utalt rá, hogy ezek a „bátor” férfiak egy „részvétlen sokasággal” találják majd szemben magukat, amikor nyilvánosan kiállnak azért, amiben hisznek.

A választójog azonban csupán egy közéleti megnyilvánulása volt annak a mélyen gyökerező társadalmi kihívásnak, amelyet a feministák az őket elérhetetlen

ideálokhoz és elnyomó társadalmi körülményekhez láncoló társadalmi rendszer ellen intéztek. „A női választójog elsősorban nem politikai, hanem társadalmi kérdés – írta a *Women's Journal*-ban Jesse Jones bostoni unitárius lelkész –, és az egész társadalmi szerkezet sokkal nagyobb horderejű forradalmát jelenti, mint amiről sok pártolója valaha is álmodott” (idézi Leach 1980: 15). A magán-szféra keretein belül a férfiak úgy próbáltak megoldást találni a maszkulinitás válságára, hogy támogatták a nők függetlenségi törekvéseit – mind a családon ill. házasságon belül, mind pedig a szexuális szabadság igénye terén.

Sok férfi támogatta a feministákat, amiért azok elutasították a patriarchális tekintélyelvűség hagyományosan hierarchikus alapelveit. „Számukra a házasságkötés meghatározó tényezőjét a személyes érzelem jelentette. Problémájuk az volt, hogyan változtassák át a szexuális vonzalmat egyenrangú kapcsolattá úgy, hogy egyidejűleg fenntartsák a társadalmi rendet és a közösséget” (Leach 1980: 126). Jesse Jones tiszteletes a válás ügyét is támogatta, mint „a hárem-szemlélet elleni női lázadás egyik fázisát, amennyiben azt a nők kezdeményezik”. Bár, ahogy a *Women's Journal*-ban írta, ez „bomlasztó” dolognak tűnik, mégis „a jóért folyó mozgalom, mivel a zsarnokságból való szabadulás mozgalma” (Leach 1980: 145). Sok férfi megfogadta Henry Blackwell korábbi figyelmeztetését, mely szerint ahhoz, hogy a nők megőrizhessék egyenrangú szövetséges mivoltukat, alapvető fontosságú, hogy házasságkötésük után is folytassák szakmai karrierjüket (vö. Leach 1980: 196). A 19. század végi magazinok kifejezésével élve, a nőpárti férfiak nősüléskor „nem rabszolgát, és nem is ékességet” akarnak maguknak. Nem igyekeznek a feleségükből „a szexuális rabszolgaságba vagy a testiség kelepccéjébe” zárt nőt csinálni, vagy olyan feltételeket teremteni, amelyek között „szelleme nem emelkedhet magasabbra a tetőnél, amely alatt él” (Leach 1980: 30). A születésszabályozás megreformálásával foglalkozó Margaret Sanger férje, William aktívan támogatta felesége részvételét a közéletben. „Te csak folytasd a munkát, és fejezd be, amit írsz – emlékezik a szavaira Margaret –, én addig megcsinálom a vacsorát és elmosogatok” (idézi Forster 1985: 252).

A 20. század első két évtizedében a Greenwich Village környéki radikálisok támogatták a nők nemi egyenrangúságát, miközben megkérdőjelezték a maszkulinitás hagyományos fogalmát, és saját életükben az egyenlőség és az autonómia kérdéseivel viaskodtak. Azt vallották, hogy a szexuális elnyomás a kapitalizmus egyik legfőbb tartóoszlopa. Kritikájukat – a nők, ill. a férfiak szexuális vágyait egyenértékűnek tartó – szocialista politikára, ill. tudományos eredményekre alapozták. A nők és férfiak közötti szexuális kapcsolatot teljes egészében igyekeztek átformálni. Denlow Lewis 1900-ban azt írta, hogy „a nemi aktusnak a hitvesi ölelés mindkét résztvevője számára kielégítőnek kell lennie” (idézi Degler 1980: 274). Ben Reitman, a village-i bohém, aki hosszú időn át Emma Goldman szeretője volt, támogatta az asszony születésszabályozási reformmal kapcsolatos munkáját, és közismert pártolója volt a feminizmus ügyé-

nek. Egy bírósági tárgyaláson az ügyész megbélyegezte, mondván: „anarchista, aki azért jön a mi tisztességes városunkba, hogy szembe szálljon a törvényeinkkel. ... Ha megengedik neki, hogy megszegje a születésszabályozásra vonatkozó törvényt, akkor tulajdonukat, feleségeinket és leányainkat semmi sem védi majd meg [az effélék] mocskos, undorító, fertelmes irományaitól” (idézi Falk 1985: 254). Floyd Dell pedig, aki hitt abban, hogy az uralkodó osztály képmutatásának és anyagiasság kultúrájának a feminizmus az egyetlen ellenszere, azt is állította, hogy a férfiak „belefáradtak az alázatos nőbe – a takaros rabszolgába, aki rendelkezik a rabszolgák minden ravaszságával és okosságával” (idézi Strauss 1983: 249). Dell szemében a nők „világépítők”: kiszabadításuk a hagyományos nőiség gátló kötelékeiből egyben a férfiak megszabadítását is jelenti a hagyományos maskulinitás korlátozó láncaitól. 1914-ben írott, *Feminism for Men* című esszéjében Dell ezt az összefüggést nyíltan megfogalmazza:

Az otthon kissé unalmas. Miután dobozba zártál egy asszonyt, és a dobozért bérleti díjat fizetsz, az asszony hozzád való viszonyának természete észrevétlenül megváltozik ... a férfi a nagyvilágban találja meg kedvesét, azután ettől a világtól elzárt, szűk kis dobozban veszíti el. Miután a nő elhagyta ezt a dobozt és visszatért a világba, hogy polgár és dolgozó legyen, a férfi meglepetéssel és elragadtatással fogja őt újra felfedezni, és többé nem engedi el (idézi Trimberger 1984: 136).

Ez a három reakció, amelyet a maskulinitás 19. század végi, ill. 20. század eleji válsága kiváltott – az antifeminista, a férfipárti és a nőpárti –, a válságot különböző módon próbálta megoldani; abban azonban megegyeztek, hogy a maskulinitás nem definiálható társadalmilag elszigetelt „nemi szerepként”, csakis a nemi viszonylatok problematikájának részeként. A maskulinitás viszonylagos fogalom, amelyet a változó társadalmi és gazdasági körülményeknek és a nők változó társadalmi helyzetének megfelelően kell újraalkotni, újra megerősíteni vagy újrafogalmazni. Aligha meglepő, hogy ma – a munka világának átalakulása, a birodalmi határ bezárulása és a női vívmányok következtében – a maskulinitás válságát illetően újból ezt a háromféle reakciót tapasztaljuk. A férfiak egyes csoportjai a hagyományos társadalmi nemi megkülönböztetésekhez való visszatérést ajánlják (a „természetes” különbségek „tudományos” bizonyítékainak eltorzítása által); mások a maskulinitás új életre keltésével és a megegyezett férfiak támogatásával próbálkoznak (csakúgy, mint a válással, nőtartással, gyermekelhelyezéssel és terhességmegszakítással kapcsolatos jogok antifeminista megkérdőjelezésével); ugyanakkor egyre több férfi ismeri el, hogy a maskulinitás átformálására való képességüket a nők mozgalma teremtette meg és ösztönzi továbbra is. Ezek a férfiak kezdtek hozzá a hagyományosan értelmezett maskulinitás lerombolásának bonyolult és fájdalmas műveletéhez, hogy valóra váltsák a nemi egyenlőség és igazságosság vízióját.

Boross Anna fordítása

Hivatkozott irodalom

- Barker-Benfield, G. J. (1976): *The Horrors of the Half Known Life: Male Attitudes Toward Women and Sexuality in Nineteenth-Century America*. New York: Harper and Row.
- Bellah, R. és mások (1985): *Habits of the Heart*. Berkeley: University of California Press.
- Booth, J. (1982): *The End and the Beginning: The Nicaraguan Revolution*. Boulder, Colo.: Westview.
- Bowers, W. L. (1974): *The Country Life Movement in America 1900–1920*. Port Washington, N. Y.: Kennikat Press.
- Degler, C. (1980): *At Odds: Women and the Family in America from the Revolution to the Present*. New York: Oxford University Press.
- Douglas, A. (1977): *The Feminization of American Culture*. New York: Knopf.
- Dubbert, J. (1980): Progressivism and the Masculinity Crisis. In *The American Man*. E. Pleck és J. Pleck (szerk.). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- Dubbert, J. (é. n.): *Man's Place*.
- Falk, C. (1985): *Love, Anarchy, and Emma Goldman*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Filene, P. (1984): *Between a Rock and a Soft Place: A Century of American Manhood*. (Kézirat.) University of North Carolina.
- Forster, M. (1985): *Significant Sisters: The Grassroots of Active Feminism*. New York: Knopf.
- Gardella, P. (1984): *Innocent Ecstasy*. New York: Oxford University Press.
- Gerson, J. és K. Peiss (1985): Boundaries, Negotiation, Consciousness: Reconceptualizing Gender Relations. In *Social Problems*, 32(4): 317–331.
- Gould, M. és R. Kern-Daniels (1977): Toward a Sociological Theory of Gender and Sex. In *American Sociologist*, 12: 182–189.
- Hantover, J. P. (1980): The Boy Scouts and the Validation of Masculinity. In *The American Man*. E. Pleck és J. Pleck (szerk.). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- Hartman, M. (1984): *Sexual Crack-Up: The Role of Gender in Western History*. (Kiadatlan tanulmány), Rutgers University.
- Higham, J. (1971): *Strangers in the Land: Pattern of American Nativism, 1860–1925*. New York: Atheneum.
- Horowitz, H. L. (1984): *Alma Mater: Design and Experience in the Women's Colleges from Their Nineteenth Century Beginnings to the 1930s*. New York: Knopf.
- Lopata, H. Z. és B. Thorne (1978): On the Term “Sex Roles”. In *Signs*, 3: 718–721.
- Leach, W. (1980): *True Love and Perfect Union: The Feminist Reform of Sex and Society*. New York: Basic Books.
- Lears, T. J. (1982): *No Place of Grace*. New York: Pantheon.
- Macleod, D. (1983): *Building Character in the American Boy: The Boy Scouts, YMCA, and Their Forerunners, 1870–1920*. Madison: University of Wisconsin Press.
- McKeever, W. (1913): *Training the Boy*. New York: Macmillan.
- Pugh, D. (1983): *Sons of Liberty: The Masculine Mind in Nineteenth Century America*. Westport, Conn.: Greenwood.
- Riesman, D. (1950): *The Lonely Crowd*. New Haven: Yale Univ. Press.
- Rogin, M. (1975): *Fathers and Children*. New York: Pantheon.
- Rosenthal, M. (1984): Recruiting for Empire: Baden-Powell's Boy Scout Law. In *Raritan*, 4(1).
- Roszak, T. és B. Roszak (1975): *Masculine/Feminine*. New York: Harper and Row.
- Rotundo, E. A. (1983): Body and Soul: Changing Ideas of American Middle Class Manhood, 1770–1920. In *Journal of Social History*, 16(4): 30.
- Shapiro, J. (1982): “Women's Studies”: A Note on the Perils of Markedness. In *Signs*, 7: 717–721.

- Smith-Rosenberg, C. (1985): *Disorderly Conduct: Visions of Gender in Victorian America*. New York: Knopf.
- Stacey, J. és B. Thorne (1985): The Missing Feminist Revolution in Sociology. In *Social Problems*, 32(4): 301–316.
- Strauss, S. (1983): *Traitors to the Masculine Cause: The Men's Campaign for Women's Rights*. Westport, Conn.: Greenwood.
- Thompson, M. (1898): Vigorous Men, a Vigorous Nation. In *Independent*, szept. 1.
- Trachtenberg, A. (1982): *The Incorporation of America: Culture and Society in the Gilded Age*. New York: Hill and Wang.
- Tresemmer, D. (é. n.): Assumptions Made about Gender Roles. In *Another Voice: Feminist Perspectives on Social Life and Social Science*. M. Millman és R. Von Kanter (szerk.). Garden City, N. Y.: Anchor.
- Trimberger, E. K. (1984): Feminism, Men, and Modern Love: Greenwich Village, 1900–1925. In *Powers of Desire: The Politics of Sexuality*. New York: Monthly Review Press.
- Wright, F. L. (1970): *The Future of Architecture*. New York: Dover.